

Nils van Duivendijk

Handboek

deel 1 • *zwanen-spechten*

Europese

Alle kenmerken in beeld

vogels

Marc Guyt | AGAMI (beeld)

1

Inhoudsopgave

Deel 1

Voorwoord	5
Introductie	7
Afkortingen, termen	10
Zwanen	16
Ganzen	20
Eenden	34
Duikers	94
Futen	102
Albatrossen	109
Stormvogels, pijlstormvogels, stormvogeltjes	112
Genten	134
Aalscholvers, pelikanen	138
Reigers, ooievaars, flamingo's, kraanvogels	147
Gieren	176
Wouwen, kiekendieven, sperwers, buizerden, grijze wouwen, visarenden	186
Arenden	232
Valken	262
Rallen	290
Trappen	302
Scholeksters, kluten, grielen, vorkstaartplevierers, renvogels	320
Plevieren	330
Strandlopers	358
Snippen, grutto's, wulpen, ruiters	391
Franjepoten	434
Jagers	438
Meeuwen	452
Sterns	520
Alken	554
Zandhoenders, duiven	560
Koekoeken	570
Uilen	576
Nachtzwaluwen	590
Gierzwaluwen	594
Ijsvogels, bijeneters, scharrelaars, hoppen	604
Spechten	612
Fotoverantwoording	625
Index	628

Deel 2

Vireo's
Wielewalen
Klauwierens
Kraaien
Goudhanen
Mezen
Leeuweriken
Zwaluwen
Rietzangers
Spotvogels
Boszangers
Grasmussen
Pestvogels
Boomkluipers
Boomkruipers
Winterkoningen
Waterspreeuwen
Spreeuwen
Lijsters
Nachtegalen
Roodstaarten
Roodborsttapuiten
Tapuiten
Vliegenvangers
Kwikstaarten
Piepers
Heggenmussen
Mussen
Vinken
Gorzen
Amerikaanse zangers
Exoten

DOEL VAN DIT BOEK

Het primaire doel van deze boekenset is het presenteren van zoveel mogelijk ID-punten, m.b.v. goede foto's die de kenmerken ook daadwerkelijk tonen en met zo kort mogelijke informatieve teksten, van alle soorten van Europa in alle herkenbare kleden. Daarnaast zijn nieuwe kenmerken opgenomen, voortgekomen uit de jarenlange studie tijdens dit project. Deze boekenset dient dan ook gezien te worden als een (uitgebreide) ID gids, in de vorm van een handboek. In sommige situaties te omvangrijk om als echte veldgids te gebruiken, maar handig om 'in de buurt' te hebben in het veld.

Sommige detailkenmerken die behandeld worden, zijn in het veld moeilijk te zien, maar op betere foto's vaak wel zichtbaar (bv. handpenversmallingen en de lengte van p1 bij zangvogels, of de handvleugelstructuur van een vliegende roofvogel). Dit stelt de gebruiker in staat om een goede analyse te maken van (zelfgemaakte) foto's, want vrijwel elke vogelaar heeft tegenwoordig een camera in de standaarduitrusting. Moderne camera's kunnen details vastleggen die zelfs een ervaren vogelaar met een goede kijker niet kan zien, al is het maar omdat een vogel zelden stil zit. Daarnaast kunnen de beschreven details bij een vogel in de hand (bv. bij dode vogels, ringvangsten of onderzoek) bruikbaar zijn.

Verspreidingskaarten, biotoopbeschrijvingen, gedrag en geluid zijn met opzet niet opgenomen omdat een vogel eigenlijk overal, in elk gebied buiten zijn normale biotoop (bv. tijdens trek) kan verschijnen.

Denk alleen al maar aan dwaalgasten die ver van hun toegeschreven verspreidingsgebieden opduiken.

We hopen echter bovenal dat gebruikers van deze boekenset genieten van de grote collectie mooie foto's, die zo goed mogelijk zijn gepresenteerd. In combinatie met de informatie hopen we dat gebruikers nog meer plezier beleven aan het op soort, geslacht en leeftijd brengen van de waargenomen vogels. We beseffen dat vooral recent gestarte vogelaars de gepresenteerde informatie overweldigend kunnen vinden. Toch hopen we dat ook deze, groeiende groep vogelaars plezier aan het boek beleeft. Voor de 'doorgewinterde' vogelaar zal ook niet alle informatie op elk moment relevant zijn. Maar om iedereen van dienst te zijn, wilden we ook niets aan beschikbare kennis laten liggen. Van beginnend tot gevorderd vogelaar: pak eruit wat je wilt!

Jizz is de (verbasterde) afkorting van '*general impression of size and shape*'. Deze manier van

vogeldeterminatie wordt veel toegepast. Ervaren vogelaars kunnen vaak in een fractie van een seconde tot een juiste ID komen, maar ID slechts o.b.v. een indruk kan ook gemakkelijk tot fouten leiden. In dit boek promoten we daarom vooral een analytische benadering.

GEOGRAFISCHE REIKWIJDTE VAN DIT BOEK: 'EUROPA'

De grenzen van Europa zijn niet eenduidig en worden zowel geografisch als politiek (landsgrenzen) bepaald. Voor dit boek wordt de westgrens van zuid naar noord gevormd door het Iberisch Schiereiland, Ierland en IJsland, de noordgrens door Scandinavië (inclusief Spitsbergen en andere Arctische eilanden in die regio), de oostgrens door de 35° breedtegraad (door West Rusland naar het zuiden, uitkomend bij het uiterste oosten van de Middellandse Zee), en de zuidgrens wordt gevormd door de Middellandse Zee inclusief de eilanden.

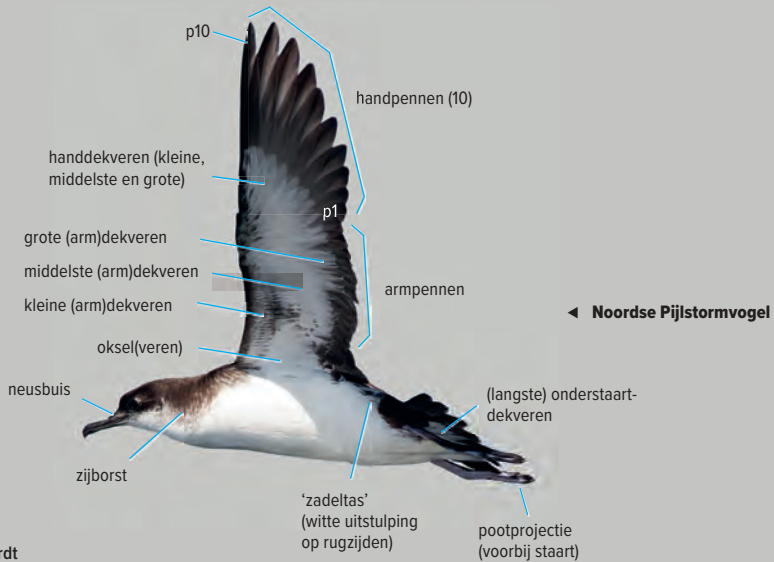
De in dit boek behandelde regio en aangeduid als Europa.

BEHANDELDE SOORTEN

In dit boek worden 720 soorten behandeld die minimaal 5 keer binnen de hierboven aangeduide grenzen van Europa zijn vastgesteld. Enkele soorten worden behandeld met minder dan 5 gevallen omdat de ID-problemen waarschijnlijk medeverantwoordelijk zijn voor de status als extreme dwaalgast (bv. Stekelstaart- en Siberische Snip en Dunbek-pijlstormvogel).

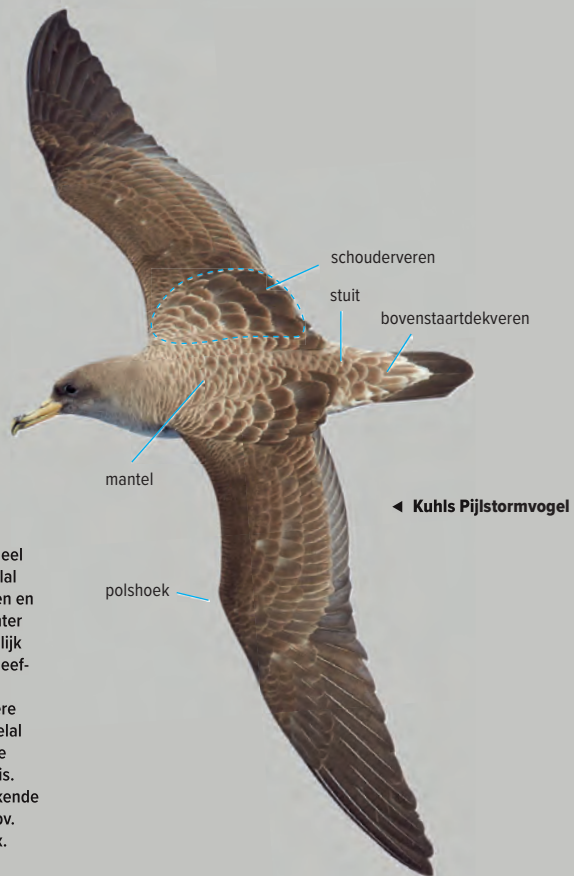
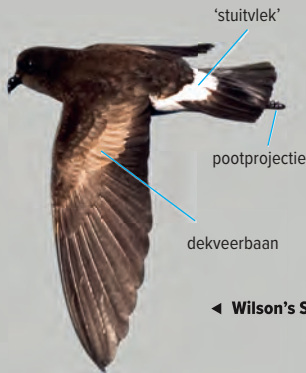
Introductie zeevogels

TOPOGRAFIE

STUITVLEK

De 'stuitvlek' van stormvogeltjes wordt eigenlijk grotendeels gevormd door de bovenstaartdekveren (alleen de toppen van langste bovenstaartdekveren zijn donker).

LEEFTIJSBEPALING

De leeftijdsbepaling bij zeevogels moet vrijwel geheel gebaseerd worden op het ruistadium omdat er veelal nauwelijks kleedverschillen zijn tussen onvolwassen en adulten van dezelfde soort. Rui is bij zeevogels echter vaak complex en bij sommige soorten nog onduidelijk wegens gebrek aan voldoende data, waardoor de leeftijdsbepaling vaak onmogelijk is. Daarnaast ruien adulten die succesvol hebben gebreed in een andere periode dan bv. niet-broedende 2^e of 3^e k^j exx. (veelal later). Om deze redenen worden in dit hoofdstuk de kleedaanduidingen weggelaten tenzij dit duidelijk is. Het ruistadium kan soms helpen bij de ID van gelijkende soorten met een sterk verschillend broedseizoen, bv. de soorten uit het Madeira Stormvogeltjes-complex.

Kuhls Pijlstormvogel *Calonectris borealis*

L 52cm 20.5", S 120cm 47" | zomer Atlantische Oceaan

▼ (augustus)

De uniform donkere kop, forse (gele) snavel, witte onderdelen en donkeromrande witte ondervleugel is het typische beeld van een Kuhls/Scopoli's verder op zee. In de foto de enkele verschillen met Scopoli's, zie verder de introductie Kuhls/Scopoli's Pijlstormvogel. De lichaamsbouw is gemiddeld forsere dan van Scopoli's met een voller lichaam en gemiddeld forsere snavel, op zee slechts indicatief bij duidelijke gevallen. Het ondervleugelpatroon moet leidend zijn bij de ID.

▼ (augustus)

Het ondervleugelpatroon is kenmerkend (zie ONDERVLEUGELS SCOPOLI'S EN KUHLS PIJLSTORMVOGEL, p. 126). In tegenstelling tot de *Puffinus/Ardenna*-pijlstormvogels is de vliegactie 'relaxt', bijna lui aandoend. Bij harde wind wordt wel overgegaan tot keilvlucht, maar t.o.v. *Puffinus/Ardenna*-soorten blijft de snelle en stijve manier van vliegen achterwege.

Scopoli's Pijlstormvogel *Calonectris diomedea*

L 47cm 18,5", S 116cm 46" | zomer (vrijwel gehele jaar) Middellandse Zee

▼ (mei)

Het beste kenmerk op afstand zijn de lange lichte binnenvlaggen (lichte 'tongen') van de buitenste handpennen (meestal p8-10). Deze 3 aangeduide kenmerken zijn echter variabel, zie SCOPOLI'S EN KUHLS PIJLSTORMVOGEL (links; p. 124). De lichaamsbouw is iets lichter/slanker dan Kuhls met iets kleinere vleugels, maar er is overlap tussen een groot ♂ Scopoli's en een klein ♀ Kuhls. De vliegstijl lijkt op die van Kuhls, zie daar.

▼ (september)

De verschillen met Kuhls zijn subtiel en vereisen uitstekende waarnemingsomstandigheden om deze juist te kunnen beoordelen. Dit ex. toont bv. weinig opvallende lichte binnenvlaggen van de buitenste handpennen, maar de cruciale 'tong' op p10 is wel langer dan vrijwel elke Kuhls met eventueel lichte 'tongen'. Zelden is een 2^e donkere vlek op de buitenste handdekveren aanwezig, maar indien aanwezig meestal zeer klein, zoals hier. Zie verder de introductie Kuhls/Scopoli's Pijlstormvogel.

Introductie kiekendieven

KIEKENDIEVEN ID

De ID van kiekendieven is een bekend probleem door de grote variatie en soms kleine verschillen tussen de gelijkende soorten/kleden. In dit overzicht zijn de belangrijkste ID-punten (kop- en ondervleugelpatroon) van de kleedtypen die het meest verward worden samengevat ter vergelijking, maar zie ook de soortpagina's voor het complete beeld. Bij kiekendieven ID wordt soms de term 'ringtail' gebruikt voor de moeilijke '♀-type' kleden tezamen. *Ringtail* betekend letterlijk 'gebandeerde staart', en geldt voor adulte ♀♀, juvenielen en onvolwassen ♀♀ en ♂♂ tot in het 2^e kj.

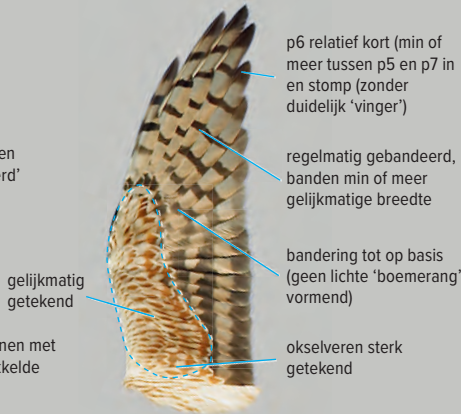
▼ Blauwe Kiekendief, adult ♀ (januari)

De vleugelformule, met de lengte van p6 is het eerste punt dat gecheckt dient te worden bij een ID-probleem.

▼ Grauwe Kiekendief, adult ♀ (mei)

De korte p6 en de tekening van de ondervleugeldekveren en okselveren vormen een kenmerkend geheel.

▼ Steppekiekendief, adult ♀ (maart)

Het ondervleugelpatroon is weinig variabel en kenmerkend o.b.v. de aangeduide punten.

▼ Blauwe Kiekendief, juveniel (januari)

De lange en puntige p6 sluit Grauwe en Steppekiekendief direct uit.

▼ Grauwe Kiekendief, juveniel (februari)

De mate van bandering in de buitenste handpennen is variabel, maar de bandering is gelijkmatig breed. De donkere vingers en achterrand vormen vaak een kenmerkend donker kader om de lichte handvleugel.

▼ Steppekiekendief, juveniel ♂ (september)

Het ondervleugelpatroon verschilt vaak tussen de geslachten (zie de soortpagina), maar de aangeduide punten komen bij vrijwel alle exx. voor en zijn in combinatie kenmerkend.

▼ **Blauwe Kiekendief, adult ♀ (februari)**

Veel adulte ♀♀ hebben een lichtere wangvlek door uitgebreide lichte streping erin. De kop als geheel ziet er dan vrij uniform streperig uit. Het koppatroon van juvenielen is min of meer hetzelfde, maar de donkere wangvlek is meestal uniform donker.

▼ **Grauwe Kiekendief, adult ♀ (mei)**

Een typisch koppatroon doordat de lichte delen zich alleen rond het oog bevinden.

▼ **Steppiekiekendief, adult ♀ (augustus)**

Koppatroon meer op Blauwe adult ♀ dan op Grauwe adult ♀ lijkend. Maar t.o.v. Blauwe adult ♀ is de iris vaak vrij donker, het masker goed ontwikkeld en de wangvlek groot en uniform donker.

▼ **Blauwe Kiekendief, juveniel (oktober)**

Typisch weinig contrastrijk t.o.v. ♀-type Grauwe en Steppe, inclusief zwak masker. De donkere iris wijst op een ♀.

▼ **Grauwe Kiekendief, juveniel (november)**

Sommige exx. hebben een goed ontwikkelde lichte kraag en lijken daardoor meer op Steppe juveniel. Bij andere vervaagt de kraag juist meer richting de keel. De donkere wangvlek is typisch kleiner/smaller en reikt minder ver naar de snavelbasis en het zwarte masker is kleiner.

▼ **Steppiekiekendief, juveniel (september)**

Weinig variabel, maar sommige Grauwe juvenielen kunnen dit patroon benaderen. Bij exx. met een minder typisch koppatroon dient altijd de ondervleugel als extra ID houvast gecheckt te zijn.

▼ **Bruine Kiekendief, adult ♂ (april)**

Zeer variabel; jong-adulten hebben vaak nog een donkerdere kop en nog een (vage) aanduiding van een masker.

▼ **Bruine Kiekendief, adult ♀ (juni)**

Weinig variabel, maar bij sommige, (vermoedelijk) oudere exx. wordt het masker lichter.

▼ **Bruine Kiekendief, juveniel (november)**

Zeer variabel, van geheel donkerbruin tot gelijk aan adult ♀ en variaties er tussenin, zoals bij dit ex. 1e jaars ♂ krijgen vanaf de winter een lichte iris.

Steppekiekendief *Circus macrourus*

L 44cm 17,5", S 110cm 43,5" | zomer N en C Europa

▼ Adult ♂ (februari)

Wanneer goed in beeld onmiskenbaar door de zeer lichte algemene indruk en de zwarte wig in de handvleugel. Naast het handvleugelpatroon is in vergelijking met Blauwe Kiekendief een donkere achterrand aan de armvleugel (vrijwel) afwezig en de kop en borst slechts iets grijzer dan de witte onderdelen, beide details op afstand wegvallend. De grijze bandering op de 'stuitvlek' is pas na de 2^e complete rui (vanaf najaar 3^e kj) volledig ontwikkeld bij beide geslachten.

bovenstaartdekveren grijs gebandeerd (ongetekend wit bij Blauwe Kiekendief)

kenmerkend wigvormig zwart patroon (vgl. Grauwe en Blauwe)

▼ Adult ♀ (april)

Dit ex. is waarschijnlijk 4^e kj+ vanwege de helder gele iris. Bij 3^e kj ♀♀ is de bandering van de stuitvlek bovendien minder strak of alleen gevlekt en de bovenvleugel mist de grijze zweem.

typisch koppatroon met complete lichte kraag en lange donkere wangvlek (vgl. Grauwe adult ♀)

goed ontwikkelde bandering

grijze zweem met vaag doorschemerende bandering

▼ Juveniel ♀ (september)

Een ex. met sterk gebandeerde handpennen, meer typisch voor ♀♀ (hier bevestigd door de volledig donkere iris), maar verder een klassiek ex. De ID van minder typische exx. dient gebaseerd te zijn op zowel het ondervleugel- als het kop-/halspatroon.

vingers duidelijk gebandeerd (vgl. Grauwe juv)

zwakke achterrand (vgl. Grauwe juv)

binnenste bandering breder dan buitenste (vgl. Grauwe juv)

lichte 'boemerang', bij dit ex. incompleet

kenmerkend patroon met complete lichte kraag, donkere 'boa' (hals) en grote donkere wangvlek die ondersnavel bereikt

lange poten: basis van voet ver achter vleugelachterrand reikend (vgl. Grauwe)

▼ Adult ♀ (maart)

De ondervleugel bevat de belangrijkste kenmerken t.o.v. zowel Grauwe als Blauwe Kiekendief adult ♀. Het koppatroon lijkt sterk op dat van Blauwe Kiekendief adult ♀.

diffuus begrensde donkere toppen (vgl. Blauwe adult ♀)

handpenbandering typisch geconcentreerd in midden

ongetekende basis handpennen vormt lichte 'boemerang', als bij juv (vgl. Grauwe adult ♀; Blauwe identiek)

armpennen als geheel zeer donker, slechts beperkte, diffuus lichtere baan (vgl. Grauwe en Blauwe adult ♀)

arm voorzijde licht, steeds donkerder wordend naar achteren (vgl. bv. Grauwe adult ♀)

okselveren met slechts lichte vlekken, geen bandering vormend (vgl. Grauwe adult ♀; Blauwe identiek)

Mongoolse Plevier *Anarhynchus mongolus*

L 20cm 7,9" | dwaalgast uit O Azië

▼ Adulttype ♂ zomerkleed (mei)

Het zwarte masker en de roodbruine borstband is kenmerkend voor de 3 'sand plovers' in zomerkleed: Woestijn-, Tibetaanse en Mongoolse Plevier.

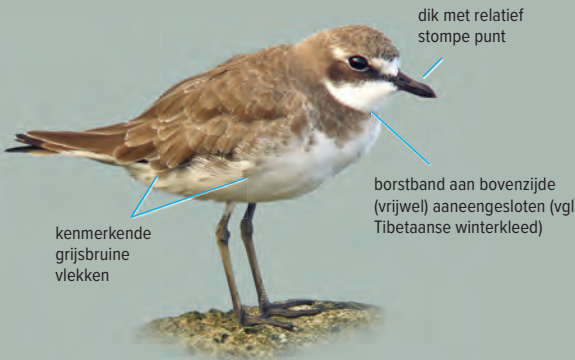
▼ Adulttype ♀ zomerkleed (mei)

Veel exx. lijken vrij sterk op ♂♂, maar de oorstreek is niet diepzwart, andere hebben een aanzienlijk smaller en fletser borstband en lijken in die zin meer op Tibetaanse.

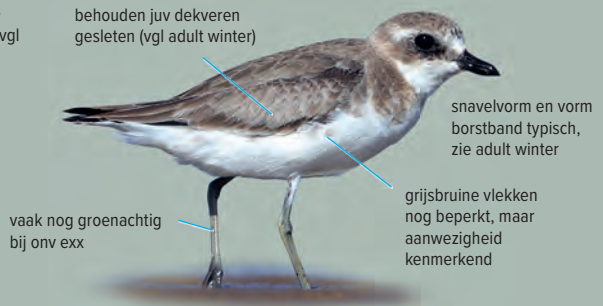
▼ Adult winterkleed (september)

Dit ex. toont zowel verse bovendelen als dekveren, typisch voor een adult. De grijsbruine flankvlekken maken de ID ook in dit kleed eenvoudig t.o.v. Tibetaanse en Woestijnplevier.

▼ 1^e winter (december)

I.t.t. juvenielen hebben 1^e winters normaal de kenmerkende grijsbruine flankvlekken ontwikkeld en is de ID daardoor relatief eenvoudig. Zie Tibetaanse voor een juveniele Mongoolse of Tibetaanse Plevier.

witte markeringen ≤ helft van totale lengte binnenste handpen

◀ Adult winterkleed (december)

Het patroon van de bovenstaartdekveren verschilt in alle kleden typisch met Tibetaanse en Woestijnplevier (zie daar); het gehele gebied is vrij donker, zonder duidelijke lichte zijden of sterk contrast met de staartpennen. Zie ook weer de kenmerkend donkere flanktekening. De aanwezigheid van een opvallende donkere sikkel op de handdekveren van de ondervleugel is variabel bij alle 'sand plovers', maar vaak het best ontwikkeld bij Mongoolse.

Temmincks Strandloper *Calidris temminckii*

L 14,5cm 5,7" | zomer N Europa; doortrekker rest van Europa

▼ Adulttype zomerkleed (mei)

Doet op afstand vaak meer denken aan een miniatuur Oeverloper dan aan andere kleine strandlopers. 2^e kj exx. ontwikkelen normaal een zomerkleed en zijn alleen aan een ruigrens tussen oude binnenste en verse buitenste handpennen te herkennen.

▼ Juveniel (augustus)

De geelachtige poten worden binnen de kleine strandlopers alleen gedeeld met de zeer zeldzame Taigastrandloper en Kleinste Strandloper.

► Adulttype zomerkleed (juni)

De bovenvleugel verschillen nauwelijks van de meeste andere kleine strandlopers.

wit (grijs bij andere strandlopers muw Breedbekstrandloper)

▼ Adulttype zomerkleed (augustus)

Typisch meer gesleten dan in het voorjaar.

▼ Adulttype winterkleed (november)

In dit kleed de meest uniform grijze kleine strandloper. Het langgerekte achtereind met lange tertia's is typisch in alle kleden.

▼ 1^e winter (november)

typische mix van geruide wintertype bovendelen en juv dekveren

buitenste 3 handpennen (p8-10) verser dan p6-7, duidend op 2^e kj

► Zomerkleed, waarschijnlijk 2^e kj (mei)

De handdekveren en het patroon van de voorrand van de onderarmvleugel is iets donkerder dan bij de zwartpotige kleine strandlopers, maar zelden bruikbaar voor de ID.

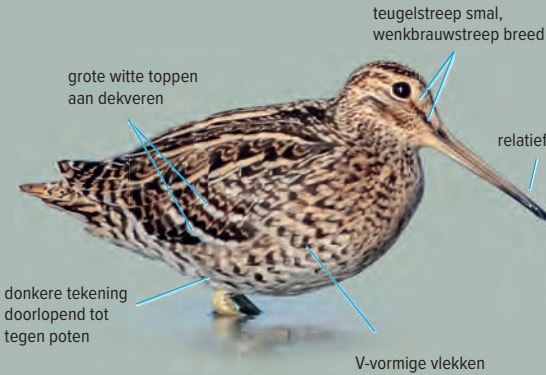

Poelsnip *Gallinago media*

L 28cm 11" | zomer N en NO Europa

▼ Adulttype (mei)

Wanneer een ex. vrij in beeld is, is de ID relatief eenvoudig. Het beste kenmerk op afstand zijn de (bij zijaanzicht) sterk en vrij volledig getekende onderdelen met V-vormige vlekken.

► Adulttype (juni)

Het patroon van de buitenste staartpennen is vaak verrassend moeilijk te zien, veelal alleen een kort moment bij het opvliegen. Baltsende exx. hebben een kenmerkende houding.

► Juveniel (september)

Oppervlakkig gezien veel op Watersnip lijkend, maar ook in zit zijn er veel kleine verschillen. Het dikke lichaam doet soms aan Houtsnip denken, maar ook Watersnip kan soms 'bol' overkomen. De pootkleur varieert van vleeskleurig tot groenachtig, als bij de meeste Watersnippen. De juveniele tertials, met smalle witte rand, komt overeen met Watersnip juveniel, maar daarbij loopt de witte rand niet altijd door langs de volledige buitenvlag.

▼ Adulttype (mei)

Het ondervleugelpatroon komt overeen met de in Europa zeer zeldzame Amerikaanse Watersnip, Stekelstaartsnip en Siberische Snip.

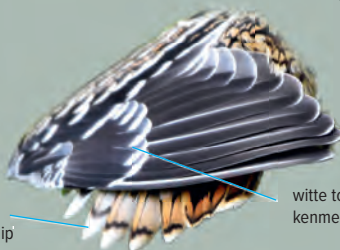
▼ Adulttype (juni)

De grote witte toppen aan de handdekveren zijn het meest in het oog springende kenmerk bij een opvliegende ex.

► Detail staart en vleugel juveniel/1° winter (september)

witte toppen kleiner dan bij adult, maar groter dan bij Watersnip

witte toppen handdekveren kenmerkend groot

Juvenile kleinere jagers

► Kleine Jager (september)

► Kleine Jager (september)

▼ Middelste Jager (september)

▼ Middelste Jager (november)

► Kleinste jager (september)

► Kleinste jager (september)

Steenuil *Athene vidalii*

L 25cm 10" | gehele jaar W, ZW en noordelijk deel O Europa

STEENUILEN-COMPLEX

Al geruime tijd worden de blekere N Afrikaanse en Midden-Oosten-taxa van het steenuilen-complex als een apart taxon beschouwd: Woestijnsteenuil. Recent is echter ontdekt dat de steenuilen in ZO Europa al vanaf de Alpen sterk in DNA verschillen van Steenuil. Er zijn sterke aanwijzingen dat deze ZO Europese groep (hier herbenoemd als Vale Steenuil) samen met de woestijntaxa als één soort gezien dienen te worden, los van Steenuil die dan als de monotypische *Athene vidalii* moet worden beschouwd (The Sound Approach, Magnus, R. 2015). De verschillen in kleed tussen de westelijke Vale Steenuil en Steenuil zijn zeer klein, maar nemen naar het oosten en zuiden geleidelijk toe (en steeds duidelijker in diverse ondersoorten in N Afrika, het Midden-Oosten en Azië). Daarnaast zijn er verschillen in geluid, vooral in de 'excitement calls' waar de eerder al gebruikte soortnaam Kokomiau aan ontleend is en lokaal al gebruikt werd. Wij stellen hier echter de naam Vale Steenuil voor, voor de groep van ZO Europa en behouden de naam Woestijnsteenuil voor de Midden-Oosten, N Afrikaanse en Aziatische taxa. Door het sterke standvogelkarakter van de (onder)soortgroep is de locatie waar een ex. wordt waargenomen een goede indicatie om welk taxon het zou moeten gaan.

▼ Adulttype (juni)

Een kenmerkende/karakteristieke soort, mede door de sterke voorkeur voor open gebieden met weinig of geen bomen (Vale Steenuil buiten beschouwing gelaten). De aangeduide punten zijn de verschillen met Dwerguil. In het veld zal het ID-probleem nauwelijks voorkomen want de soorten komen zelden in elkaars nabijheid voor door de totaal verschillende habitatkeuze en de nauwelijks overlappende verspreiding. Vale Steenuil is de sterk gelijkende soort. 1° jaars zijn na de lichaamsrui vrijwel gelijk aan volwassen, maar de handpennen zijn puntiger en meer gesleten in het voorjaar dan bij oudere ex. (bij dit ex. niet te bepalen).

▼ Donsjong/juveniel (juli)

Als bij alle uilensoorten behouden uitgevlogen jongen nog enige tijd een 2° donskleed voordat de echte veren verschijnen. Het juveniele kleed is dan direct vrijwel identiek aan dat van volwassen.

volledig en gelijkmatig gebandeerd (vgl eventueel Dwerguil en Ruigpootuil)

▲ Adulttype (februari)

Vale Steenuil *Athene noctua*

L 25cm 10" | ZO Europa vanaf Alpen oostwaarts

▼ Adulttype (Hongarije, mei)

De algemene tint is een fractie lichter en meer puur bruin dan het donkere aardbruin van Steenuil, maar ex., zoals deze zullen op uiterlijk zeer moeilijk met zekerheid te onderscheiden zijn buiten de normale verspreiding. Meer naar het oosten en zuiden worden de verschillen duidelijker.

▼ Adulttype (Italië, mei)

Dit ex. van een meer zuidelijke populatie is herkenbaar als Vale Steenuil door de lichtere, meer warmbruine kleuren t.o.v. Steenuil.

► Adulttype, Woestijnsteenuil *lilith* (Cyprus, april)

Een typisch bleekbruin ex., maar andere van Cyprus zijn identiek aan Vale van Italië.

▼ Adulttype Vale Steenuil of intergrade met Woestijnsteenuil *lilith* (Turkije, mei)

De smallere en bruine streping op de onderdelen, alsook de bruinere kruin en bovendelen verschillen bij Turkse ex. duidelijk van Steenuil. De breedte van de streping op de onderdelen lijkt gelinkt aan de grondkleur; lichtere ex. hebben ook smallere streping. Een voorzetting van die combinatie is te zien bij *lilith* van het Midden-Oosten en *saharae* van de Sahara en het Arabisch Schiereiland.

Siberische Gierzwaluw *Apus pacificus*

L 19cm 7,5" | dwaalgast uit Azië

▼ (juli)

Gezien de extreme zeldzaamheid in Europa dient altijd rekening te worden gehouden een gedeeltelijk leucistische Gierzwaluw met witte stuitveren of met een andere 'witstuitige' gierzwaluw, zoals Pijlstaart- of Huisgierzwaluw. Beide laatste soorten zijn buiten enkele plaatsen op het Iberisch Schiereiland ook extreem zeldzaam in Europa.

▼ (juli)

De staartvorm is aan de binnenzijde typisch hoekig, ook indien gespreid; meer afgerond bij Gierzwaluw en Vale Gierzwaluw indien gespreid, maar ook hoekig bij een meer gesloten staart.

▼ (juli)

Een typisch sterk geschubd ex.; de schubbing wordt vooral veroorzaakt door lichte veertoppen, niet (ook) door een lichtere veerbasis, zoals bv. Vale Gierzwaluw, waardoor de schubbing fijner en scherper overkomt. De lichte keelvlak loopt vaak ver door, soms tot op de bovenborst, zoals bij dit ex.

Nils van Duivendijk

Handboek

deel 2 • klauwieren-gorzen

Europese

Alle kenmerken in beeld

vogels

Marc Guyt | AGAMI (beeld)

2

Inhoudsopgave

Deel 1

Zwanen
Ganzen
Eenden
Duikers
Futen
Albatrossen
Stormvogels, pijlstormvogels,
stormvogeltjes
Genten
Aalscholvers, pelikanen
Reigers, ooievaars, flamingo's, kraanvogels
Gieren
Wouwen, kiekendieven, sperwers,
buizerden, grijze wouwen, visarenden
Arenden
Valken
Rallen
Trappen
Scholeksters, kluten, grielen,
vorkstaartplevieren, renvogels
Plevieren
Strandlopers
Snippen, grutto's, wulpen, ruiters
Franjepoten
Jagers
Meeuwen
Sterns
Alken
Zandhoenders, duiven
Koekoeken
Uilen
Nachtzwaluwen
Gierzwaluwen
Ijsvogels, bijeneters, scharrelaars, hoppen
Spechten

Deel 2

Afkortingen, termen 636

Vireo's 638
Wielewalen 638
Klauwieren 640
Kraaien 655
Goudhanen 668
Mezen 670
Leeuweriken 680
Zwaluwen 698
Rietzangers 706
Spotvogels 728
Boszangers 740
Grasmussen 770
Pestvogels 800
Boomklevers 802
Boomkruipers 806
Winterkoningen 808
Waterspreeuwen 809
Spreeuwen 810
Lijsters 816
Nachtgalen 840
Roodstaarten 850
Roodborsttapuiten 857
Tapuiten 864
Vliegenvangers 884
Kwikstaarten 898
Piepers 920
Heggenmussen 936
Mussen 940
Vinken 946
Gorzen 978
Amerikaanse zangers 1022
Exoten 1034

Het team 1038
Fotoverantwoording 1040
Literatuur 1042
Index 1044

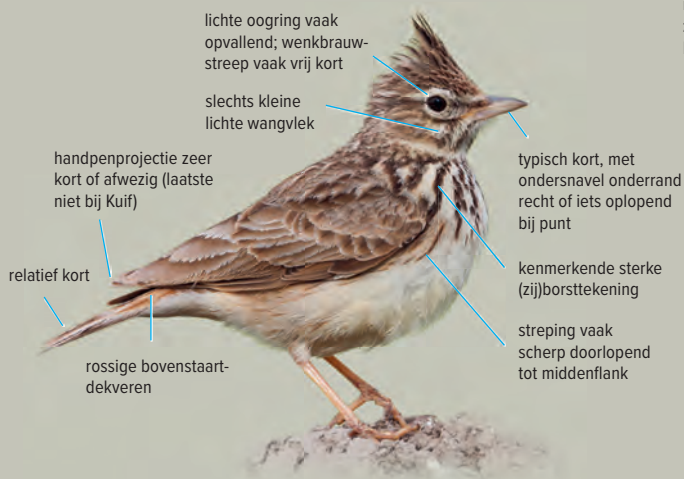

Theklaleeuwerik *Galerida theklae*

L 16cm 6,3" | gehele jaar Iberisch Schiereiland

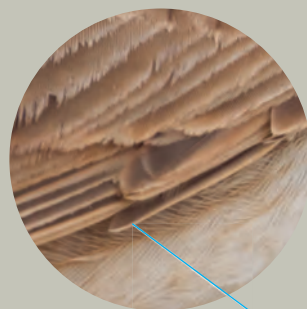
▼ Adulttype (maart)

In de foto de verschillen met Kuifleeuwerik, waarbij de snavelvorm en het kop- en borstpatroon de belangrijkste zijn. De zwarte borststreping wordt vaak typisch nog krachtiger naar de zijborst. P1 is hier niet te zien, maar reikt vaak voorbij de handdekveren.

▼ Detail, adulttype (maart)

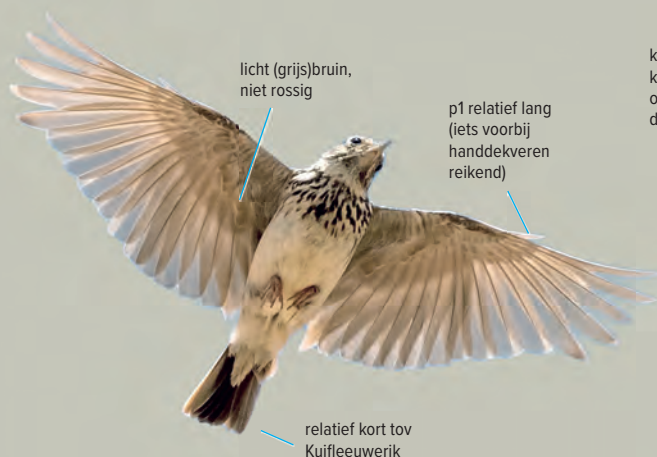
Dit verschil met Kuifleeuwerik is meestal alleen op goede foto's te zien en geldt alleen voor adulttype indien aanwezig (een p1 ≤ de handdekveren sluit Thekla niet uit); bovendien heeft juveniele Kuifleeuwerik ook een langere p1 die voorbij de handdekveren reikt. Juveniele of overgangskleden naar adulttype komen alleen in de zomer voor en zijn bij leeuweriken eenvoudig te herkennen aan de grote witte veertoppen, zie **INTRODUCTIE LEEUWERIKEN**, p. 680. Dit detail is van de N Afrikaanse *ruficolor*.

p1 voorbij handdekveren reikend

▼ Adulttype (mei)

In de foto de subtiele vluchtverschillen met Kuifleeuwerik. Als regel geldt dat de buitenste staartpennen (en bovenstaartdekveren) rossiger zijn dan de ondervleugel, bij Kuifleeuwerik is dat andersom.

▼ Adulttype (oktober)

De opvallende lichte oogring zorgt vaak voor een 'brilleffect', nog versterkt voor de nauwelijks lichtere wang/oorstreek, wat mede met de snavelvorm sterk contra Kuifleeuwerik is.

kenmerkend koppatroon: korte wenkbrauwstreep, opvallend lichte oogring, donkere wang/oorstreek

rossige bovenstaartdekveren en buitenrand buitenste staartpen (vgl Kuif)

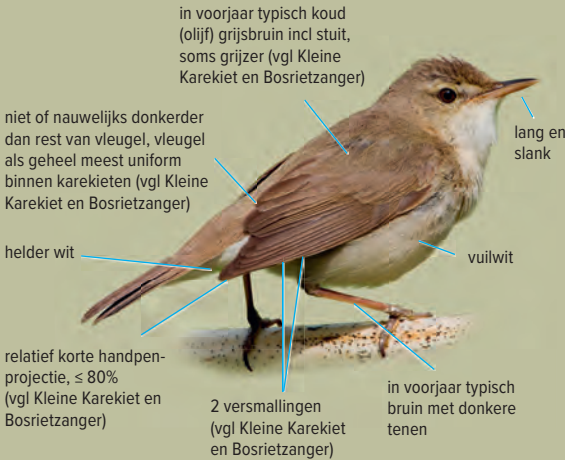

Struikrietzanger *Acrocephalus dumetorum*

L 13,5cm 5,3" | zomer NO Europa

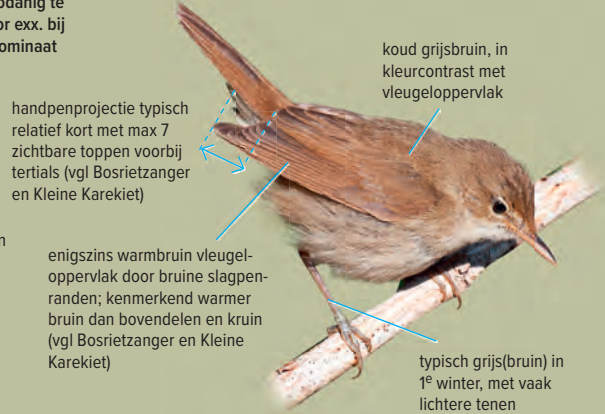
▼ Adulttype (mei)

Hoewel er geen opvallende soortspecifieke kenmerken zijn, is de combinatie van de aangeduide punten toch kenmerkend. De afwezigheid van (rood)bruin op de stuit is een goed verschil met Kleine Karekiet; de algemene kleur in het voorjaar (en biotoopkeuze) komt aanzienlijk dichterbij Bosrietzanger waarmee ook regelmatig hybridisatie optreedt waar de soorten overlappen in broedverspreiding. Verwarring kan daarnaast optreden met allerlei 'bruine zangvogels', bv. met *Iduna*-spotvogels en dan vooral Oostelijke Vale Spotvogel, zie GRIJSBRUIN SPOTVOGELS EN GELIJKENDE SOORTEN, p. 729. Zowel 1^e winters als adulten ruïen compleet in de winter en zijn in het voorjaar niet meer als zodanig te onderscheiden. De complete rui vindt vroeg in de winter plaats waardoor door ex. bij terugkomst in Europa al enigszins gesleten zijn (evenals bij Kleine Karekiet nominaat *scirpaceus*). Bosrietzanger is typisch verser in het voorjaar.

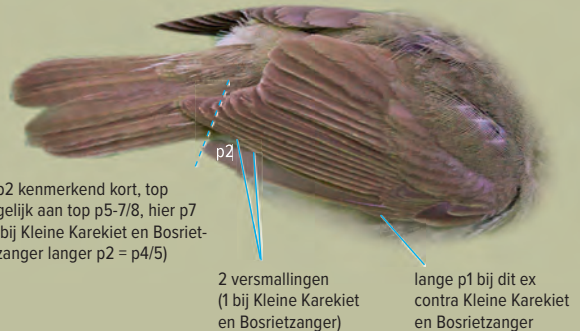
▼ 1^e winter (september)

Een typisch ex. zoals ze in het najaar in W Europa verschijnen. 1^e winters zijn vers in het najaar en bruiner dan adulttype in het voorjaar. Veldrietzanger heeft eveneens een korte handpenprojectie en bruine slagpenranden, maar verschilt verder duidelijk door o.a. een veel sterker koppatroon, zie daar.

▼ Adulttype (mei)

De vleugelstructuur verschilt van zowel Kleine Karekiet als Bosrietzanger. P1 reikt soms duidelijk voorbij de handdekveren (zoals bij dit ex.), wat bij Kleine Karekiet en Bosrietzanger zelden het geval is. Een korte p1 die niet voorbij de handdekveren reikt komt bij alle 3 de soorten voor. De versmallingen op p3/4 zijn bij 1^e winters vaak dieper en daardoor duidelijker en omdat de pennen bij 1^e winters nog vers zijn. *Iduna*-spotvogels hebben een andere structuur (o.a. een veel langere p1 en meer buiten-vlagversmallingen), zie eventueel daar.

▼ 1^e winter (september)

Dit ex. is warmer bruin dan gemiddeld en kan daardoor vooral verward worden met Kleine Karekiet. Zie de aangeduide punten, waarvan het uniform warmbruine vleugeloppervlak, veroorzaakt door bruine buitenvlaggen ook hier kenmerkend is. Voor de correcte ID dient echter ook rekening gehouden te worden met soorten buiten de karekietengroep (bv. *Iduna*-spotvogels), maar alle andere gelijkende soorten hebben lichte(re) buitenranden aan de handpennen.

► Adulttype (juni)

De wenkbrowstreep is gemiddeld het sterkst ontwikkeld binnen het trio Kleine Karekiet/Bosrietzanger/Struikrietzanger waarbij de wenkbrowstreep meestal duidelijker is dan oogring. De wenkbrowstreep loopt soms vrij duidelijk achter het oog door (contra Kleine Karekiet en Bosrietzanger). Maar het koppatroon en de snaveltekening van alle 3 de soorten zijn variabel. Een donkere vlek aan de punt van de ondersnavel is typisch, maar komt soms ook bij Kleine Karekiet voor.

Grijsbruine spotvogels en gelijkende soorten

▼ Kleine Spotvogel

▼ Sykes' Spotvogel

▼ Struikrietzanger

► Oostelijke Vale Spotvogel

► Westelijke Vale Spotvogel

◀ Kleine karekiet

► Grote Vale Spotvogel

◀ Bosrietzanger

◀ Siberische Tjiftjaf

Humes Bladkoning *Phylloscopus humei*

L 10cm 3,9" | dwaalgast/doortrekker/wintergast uit Azië

▼ 1^e winter of adult (november)

Als een valere Bladkoning in dezelfde tijd van het jaar, met de 2^e vleugelstreep (over de middelste dekveren) vrijwel altijd minder licht dan de streep over de grote dekveren (vergelijk Bladkoning). Bij scherper getekende exx., die soms voorkomen, zal de kenmerkende roep de ID moeten bevestigen. Ook adulten zijn in het najaar vers omdat ze in de nazomer compleet ruïen.

'vuilwit' (vgl Bladkoning)

vaak met lichtgrijze of lichtbruine zweem, geen diffuse streping (vgl Bladkoning)

▼ Koppatroon

De aangeduide punten zijn de veelal subtiele verschillen met Bladkoning, maar bij elkaar toch vaak zodanig dat een soorteigen beeld ontstaat.

vage lichtere middenkruinstreep (alook bij Bladkoning)

ook in vers kleed vaak met grijze zweem

vaak puntig eindigend

wenkbrauw- en oogstreep diffuser tussen oog en snavel

kort en fijn

licht deel weinig opvallend

oorstreek vaak licht en nauwelijks gevlekt

zwak crèmekleurig

▼ 2e kj of adult (juni)

Vaak sterk op een gesleten Bladkoning in het voorjaar (vooral 2e kj) lijkend, maar het koppatroon is vaak zwakker met een lichtere oorstreek. De hoofdzakelijk donkere snavel en poten zijn ook meer typisch t.o.v. Bladkoning. Evenals bij Bladkoning zullen de sterkst gesleten exx. in het voorjaar hoofdzakelijk 2^e kj zijn.

hooguit dofgroen

bruinachtig

lichtbruin

licht

slechts vaag donker gebied

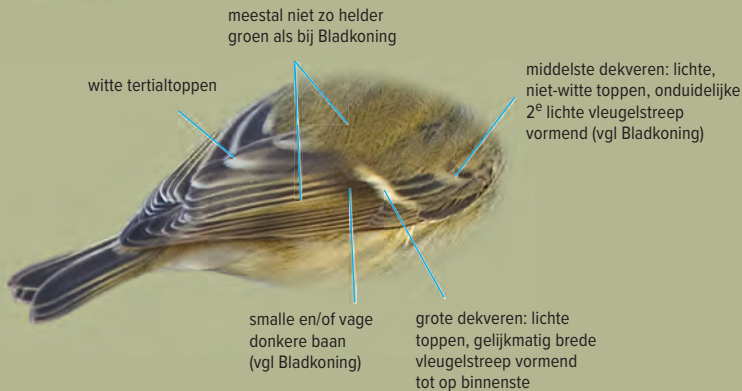
▼ 1^e winter of adult (november)

Een typisch ex. Oppervlakkig gezien als een vale/grijze en minder contrastrijk getekende Bladkoning.

▼ Vleugelpatroon

De bovendelen en slagpenranden zijn meestal minder heldergroen dan bij Bladkoning.

meestal niet zo helder groen als bij Bladkoning

witte tertialtoppen

middelste dekveren: lichte, niet-witte toppen, onduidelijke 2^e lichte vleugelstreep vormend (vgl Bladkoning)

smalle en/of vage donkere baan (vgl Bladkoning)

grote dekveren: lichte toppen, gelijkmatig brede vleugelstreep vormend tot op binnenste

Siberische Braamsluiper *Sylvia althaea blythi*

L 14cm 5,5" | dwaalgast (schaarse wintergast) uit Siberië

TAXONOMIE

De taxonomie van het braamsluiper-complex is nog onduidelijk, maar de taxa *blythi* en *halimodendri* staan genetisch dicht bij Humes Braamsluiper *Sylvia althaea* dan bij Braamsluiper *Sylvia curruca*. DNA analyse bij gevangen ex. heeft aangetoond dat vooral *blythi* een (zeer) schaarse, maar regelmatige doortrekker en wintergast in Europa is. De ID bij veld-waarnemingen – inclusief het onderscheid met 'gewone' Braamsluiper – is één van de moeilijkste ID-puzzels binnen de Europese zangvogels.

Vooralsnog is er geen kenmerkenset beschikbaar waarmee een zekere ID kan worden bepaald, maar de kleur van de bovenzijde inclusief de kruin, de relatieve lengte van p2, de iriskleur en het staartpatroon bij 1e jaars met nog juveniele staartpennen zijn in combinatie indicatief. DNA onderzoek is vooralsnog het enige wat uitsluitsel kan bieden.

▼ Adult (oktober)

De afgeronde en verse staartpentoppen, scherpe (ongesleten) lichte toppen aan de handpennen en grijsachtige randen aan de handdekveren passen het beste op een adult. De ID van dit ex. werd vastgesteld d.m.v. DNA onderzoek.

▼ Vermoedelijk 1^e winter (oktober)

De uniform grijsbruine iris, gesleten staartpentoppen en rafelige bruine randen aan de handdekveren passen het beste op een 1^e winter. Maar het kleed verschilt verder niet van adult. De ID van dit ex. werd vastgesteld d.m.v. DNA onderzoek.

vrij licht blauwgrijs, donkere oorstreek daardoor meer contrasterend dan bij meeste Braamsluiper *curruca*

vrij lichtbruin, niet duidelijk warmbruin bij dit ex (gelijk aan Vale Braamsluiper *halimodendri*)

▼ 1^e winter (september)

Vermoedelijk Siberische Braamsluiper. Dit ex. gefotografeerd in Kazachstan toont de typische warmbruine bovendelen en een bruine zweem over de kruin. Maar een warmer gekleurde Vale Braamsluiper is niet uitgesloten. Zowel Siberische als Vale tonen in 1^e winter soms al een relatief lichte iris, contra Braamsluiper 1^e winter.

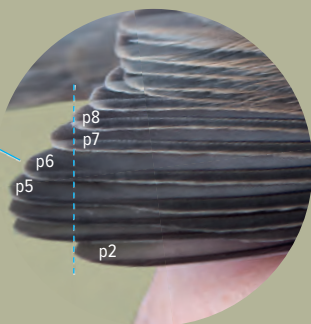
▼ Vleugelstructuur

P2 is meestal korter dan bij Braamsluiper: top p2 meestal gelijk vallend met top p6/7 (bij Braamsluiper valt p2 gelijk met top p5/6), waardoor er overlap is wanneer p2 = p6. Bij dit ex. is p2 zeer kort (bijna gelijk vallend met p8) en daarmee overlappend met Vale Braamsluiper, maar kenmerkend verschillend van Braamsluiper. De mate van spreiding van de vleugel is niet sterk afhankelijk voor het bepalen de van onderlinge afstanden van de handpentoppen als de lijn haaks op de centrale pennen binnen die lijn staat.

▼ Staartpatroon, 1^e winter (oktober)

Het staartpatroon is van weinig of geen waarde voor de ID t.o.v. Braamsluiper als niet kan worden bepaald of de pennen juveniel of adulttype zijn.

p6 duidelijk korter dan p5 (vgl Vale)

juv t6 met helder wit, ook op binnenvlag

Siberische Lijster *Geokichla sibirica*

L 21cm 8,5" | dwaalgast uit Siberië

▼ 1^e winter ♂ (september)

Een uiterst zeldzame opname van een ex. in Europa in het veld. Sommige 1^e winter ♂♂ hebben nog ♀♀-achtige onderdelen.

▼ Adult ♂ (juni)

De enkele Europese gevallen betroffen (vrijwel) uitsluitend 1^e winters in het najaar.

nog opvallender dan bij onv ♂ door verder geheel donker kleed uniform zwartblauw (vgl onv ♂)

geen kleurverschil (vgl onv ♂)

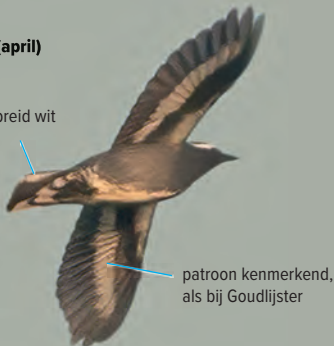
ook bij adult witte toppen aan onderstaartdekveren (maar kleiner dan bij 1^e jaars)

geel, incl nagels bij alle adulten

▼ ♂ (april)

uitgebreid wit

patroon kenmerkend, als bij Goudlijster

▼ ♂, 2^e kj (mei)

♂♂ zijn in principe onmiskenbaar, maar door de vaak verborgen levenswijze moeilijk te zien te krijgen. 1^e winter ♂♂ in het najaar zijn vrijwel identiek, maar de typische 'juvenile' lichte vlek in de toppen van de grote dekveren zijn bij dit ex. bijna weggesleten, bij de versere 1^e winters in het najaar zijn deze meestal nog intact. Daarnaast heeft dit ex. i.i.g. de kop verder doorgeruid naar adulttype.

juv bruine slagpennen contrasteren met zwartblauwe bovendelen (vgl adult ♂)

juv grote dekveren bruinachtig met lichte wig in top

zeer opvallend

variabel licht gevlekt

▼ ♀, 2^e kj (mei)

1^e winter ♀♀ in het najaar zijn identiek. Adulten zijn ook vrijwel identiek, maar hebben kleinere lichte toppen aan de grote dekveren, gelijk aan die aan de middelste dekveren, die bij dit ex. geruid zijn naar adulttype.

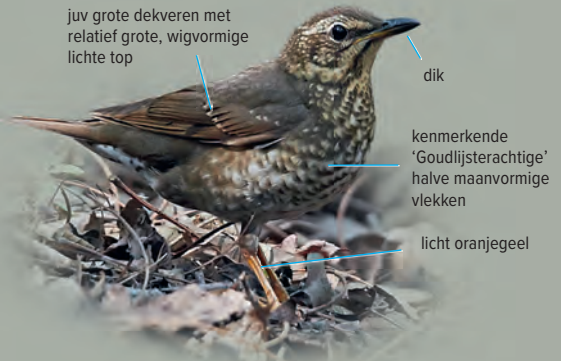
vlekkerig koppatroon waarin wenkbrauw-, teugel-, mond- en baardstreep doorschermen

juv grote dekveren met relatief grote, wigvormige lichte top

dik

kenmerkende 'Goudlijsterachtige' halve maanvormige vlekken

licht oranjegeel

▶ ♀ (mei)

In dit beeld Goudlijsterachtig, maar de bovenzijde mist (sterke) tekening.

Euraziatische lijsters in vlucht

▶ Vale Lijster

▶ Grote Lijster

▶ Zwartkeellijster

▶ Bruine Lijster

▲ Siberische Lijster

▲ Kramsvogel

▲ Roodkeellijster

▲ Goudlijster

▲ Koperwiek

▲ Naumanns Lijster

▶ Merel

◀ Zanglijster

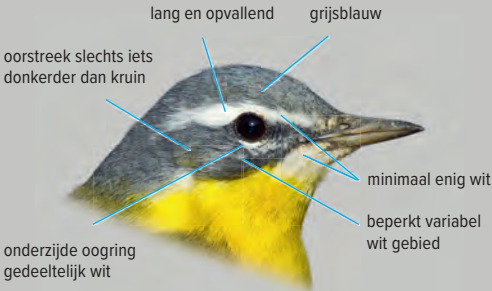
◀ Beflijster

Koppatroon ♂♂ gele kwikstaarten voorjaar

▼ Gele Kwikstaart ♂ *flava* (april)

Bij sommige exx. is het grijs donkerder en de oorstreek uniform donker, maar er is altijd een witte oogringonderzijde.

▼ Russische Gele Kwikstaart ♂ *beema* (mei)

Typisch is het gestreept overkomende koppatroon door de sterk ontwikkelde oog- en teugelstreek (samen een lange donkere streep vormend), zeer lange en scherp begrensde wenkbrauwstreek (ook boven de teugel) en de witte baan over de oorstreek en wang waardoor aan de onderzijde daarvan een snorstreek ontstaat.

▼ Oostelijke Gele kwikstaart ♂ *tschutschensis*

In de foto de subtiele en overlappende verschillen met *flava*.

▼ Iberische Gele Kwikstaart ♂ *iberiae* (maart)

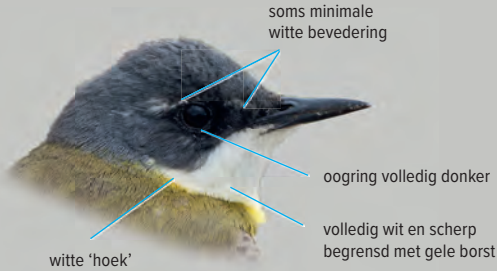
Als een Italiaanse Gele Kwikstaart, maar met een goed ontwikkelde wenkbrauwstreek. Daardoor vooral ook op een 'witkelige' Gele Kwikstaart *flava* lijkend, maar de oorstreek én oogring zijn volledig donker en het teugelgebied is zeer donker en scherp begrensd.

▼ Italiaanse Gele Kwikstaart ♂ *cinereocapilla* (maart)

Sterk op Noordse lijkend m.u.v. de scherp begrensde witte keel en soms minimale aanzet tot een wenkbrauwstreep. Relatief veel exx. hebben een smalle gebroken wenkbrauwstreep, exx. met meer wenkbrauwstreep dan hier zijn vermoedelijk intergrades met Iberische.

▼ Noordse Gele Kwikstaart ♂ *thunbergi* (mei)

Exx. met uitgebreid wit op de keel lijken sterk op Italiaanse Gele kwikstaart.

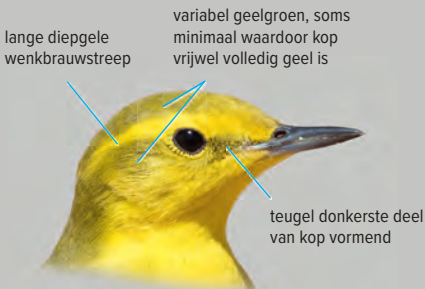
► Balkankwikstaart ♂ *feldegg* (maart)

Extreem zwartkoppige Noordse hebben doorgaans een grijsblauwe nek en missen de zwarte hoek op de zijde van de mantel.

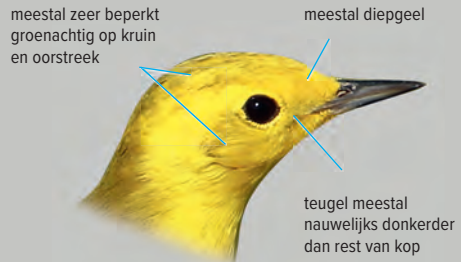
▼ Engelse Gele Kwikstaart ♂ *flavissima* (april)

Exx. met minimaal groen op de kruin en oorstreek zijn niet te onderscheiden van Kaspische Gele Kwikstaart *lutea*, maar de verspreiding van beide (onder)soorten ligt 1000-en km's uit elkaar. De donkere teugel is variabel en varieert ook met de kijkhoek.

▼ Kaspische Gele Kwikstaart ♂ *lutea* (april)

Gemiddeld nog geelkoppiger dan Engelse Gele Kwikstaart *flavissima*, maar de overlap is waarschijnlijk volledig. Bij exx. waar de kruin donkerder is, loopt dit vaak niet door tot op het voorhoofd, zoals meestal wel het geval is bij Engelse.

Roodmus *Erythrina erythrina*

L 14,5cm 5,7" | zomer N, NO en O Europa

► Adult ♂ (mei)

In dit kleed is de ID eenvoudig (maar houd rekening met eventueel ontsnapte andere roodmussoorten zoals de N Amerikaanse Mexicaanse Roodmus *Haemorhous mexicanus*, als een ex. duidelijk afwijkt). De volledig rode kop en borst ontstaat pas in de 2^e winter, dus dergelijke exx. zijn minimaal 3^e kj als ze terugkeren in Europa. Het uniform verse kleed is eveneens een goede indicatie voor een adult, want sommige ♂♂ kunnen in hun 2^e kj al enigszins rood worden, maar waarschijnlijk nooit zo als dit ex. 2^e kj exx. hebben minimaal een deel van het kleed gesleten.

▼ ♂ (mei)

Een controversieel ex. qua leeftijdsbepaling. De rode kop en borst suggereren een adult (3^e kj+), maar het rood is niet volledig en er is duidelijke sleet aan de vleugelveren en staartpennen. Daarnaast zijn de handdekveren en staartpennen puntig en hebben de armpennen nog groenachtige randen. Het totaalbeeld past beter op een 2^e kj ♂ dat al uitzonderlijk veel rood heeft ontwikkeld, dan op een adult. Vermoedelijk slechts een klein deel van de 2^e kj ♂♂ ontwikkelen een variabel rood kleed, de meeste zijn (vrijwel) identiek aan ♀♀.

► 1^e winter (september)

Een typisch ex. zoals ze verschijnen in het najaar in W Europa. Adulte ♀♀ in het najaar zijn sterk gesleten, missen daardoor de vleugelstrepen grotendeels en zijn nauwelijks gestreept. De korte staartpen van dit ex. is afwijkend.

tertials met opvallende lichte buitenrand

goed ontwikkelde vleugelstrepen

onderdelen min of meer uniform gestreept

▼ 2^e kj ♂ (juni)

Ex. in het weinig opvallende, bijna 'kenmerkloze' ♀-type kleed kunnen in het voorjaar en zomer zowel adult ♀, 2^e kj ♀ of 2^e kj ♂ zijn. Dit ex. zong en is daarmee zeker een 2^e kj ♂ (niet-rode ♂♂ zijn 2^e kj). De sterke sleet aan o.a. de dekveren, tertials en staartpennen is ook bij niet zingende exx. een sterke aanwijzing voor een 2^e kj (♂/♀). De aangeduide punten aan de kop gelden voor alle (♀-type) kleden.

ongetekend, waardoor donker oog sterk opvalt

kenmerkende vorm: kort en dik, duidelijk gebogen culmen, punt van bovensnavel over ondersnavel hangend

vleugelstrepen grotendeels weggesleten

relatief smal, puntig en sterk gesleten, sterk indicatief voor minimaal deels juv pennen

► Adult ♀-type (mei)

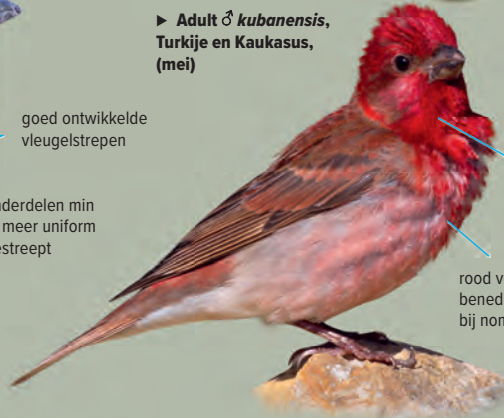
Adulten ruien compleet in de winter, waardoor ♀-types in het voorjaar in een vers kleed vermoedelijk adulte ♀♀ zijn. Voor meer, maar geen absolute zekerheid dient de structuur van de staartpennen beoordeeld te worden; breed en enigszins afgerond en weinig gesleten bij adult, maar sommige 2^e kj exx. zijn vrijwel compleet geruid.

► Adult ♂ *kubanensis*, Turkije en Kaukasus, (mei)

donkerder rood dan bij nominaat *erythrina*

rood verder naar beneden doorlopend dan bij nominaat *erythrina*

Bosgors *Emberiza rustica*

L 14cm 5,5" | zomer N en NO Europa

▼ ♂ zomerkleed, vermoedelijk adult (juni)

Onmiskenbaar in dit kleed. De nog vers uitzijende vleugel inclusief zwartachtige duimvleugel en handdekveren en de diepe kleuren met strakke verdeling suggereren een adult.

kenmerkende combinatie van zwart-witte koptekening en roodbruine nek en flankstrepen

▼ ♂, vermoedelijk 1^e zomerkleed/2^e kj (mei)

Als een adult ♂ zomerkleed, maar de verschillende delen zijn iets minder uniform gekleurd. Sommige adulte ♀♀ komen zeer dicht in de buurt van dit kleed, de juiste leeftijdsbepaling is dan essentieel.

zwarte kopdelen minder uniform dan bij adult, incl witte middenkruinstreep

▼ 1^e winter (oktober)

Een typisch najaars ex. De zeer puntige staartpentoppen zijn typisch voor dit kleedtype. 1^e winters met al veel zwart aan de kop en een duidelijke roodbruine band door de nek zijn ♂♂, maar veel 1^e winters zijn niet eenduidig op geslacht te brengen.

▼ ♀ (mei)

Minder strak getekend en gekleurd dan een (adult) ♂ in zomerkleed, maar de soort-ID blijft relatief eenvoudig door o.a. de ruime aanwezigheid van roodbruin in de flank, stuit en nek, lange handpenprojectie, koptekening en de snavelvorm en -kleur.

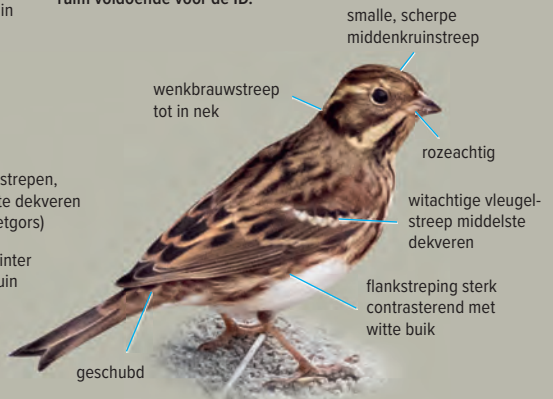
► Adult (najaar/winter)

In het najaar zijn zowel de leeftijd- als de geslachtsbepaling moeilijk, maar dit ex. toont de typische kenmerken van een adult. De uitgebreide zwarte delen zijn indicatief voor een ♂. In het voorjaar vindt een beperkte rui plaats waardoor het koppatroon van een ♂ in zomerkleed ontstaat.

▼ 1^e winter (september)

Sommige exx. in het najaar, vermoedelijk vooral 1^e winter ♀♀, kunnen verwarring met Rietgors geven vanwege nauwelijks aanwezige rossige tekening, bv. zoals hier het (schijnbaar) ontbreken van roodbruin in de nek en stuit/bovenstaartdekveren en meer zwartachtige dan rossige flankstrepen. Toch is de combinatie van kenmerken aangeduid in de foto ruim voldoende voor de ID.

Zangors *Melospiza melodia*

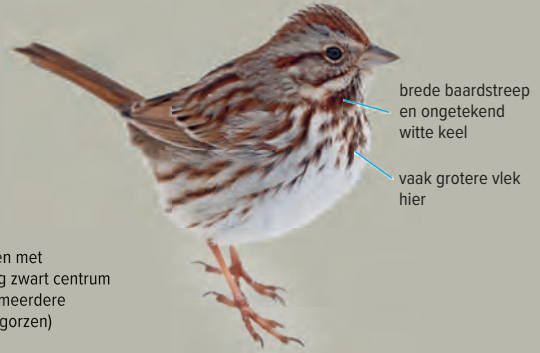
L 16cm 6,3" | dwaalgast uit N Amerika

▼ Adulttype oostelijke nominaat *melodia*-groep (januari)

De geslachten zijn gelijk en ook de leeftijdsklassen lijken sterk op elkaar. Dit is mogelijk een 1^e winter gezien de puntig lijkende staartpentoppen.

▼ Adulttype oostelijke nominaat *melodia*-groep (januari)

▼ Adulttype oostelijke nominaat *melodia*-groep (april)

Een typisch ex. in alle opzichten en ook in de tijd van het jaar waarin de meeste Europese gevallen plaatsvonden. Maar de variatie is jaarrond bijzonder klein.

■ (Rode) Roodstaartgors *Passerella iliaca* van een oostelijke ondersoort (maart)

Nog zeldzamer in Europa dan Zangors. Groter dan Zangors. Exx. van de (noord)oostelijke ondersoorten zijn typisch sterk roodbruin.

■ Savannahgors *Passerculus sandwichensis* (oktober)

Nog zeldzamer in Europa dan Zangors. De geelachtige voorzijde van de wenkbrauwstreep, zwaar gestreepte algemene indruk en de (vrijwel) afwezigheid van handpenprojectie zijn de belangrijkste kenmerken. Zoals bij alle N Amerikaanse gorzen zijn er talrijke ondersoorten die vooral verschillen in de mate van streping en grondkleur.

Niet-inheemse soorten

GEÏNTRODUCEEERDE EN ONTSNAPTE SOORTEN

In Europa is een reeks soorten al dan niet moedwillig geïntroduceerd zonder dat deze ooit in Europa voorkwamen. Bij de meeste soorten is zeker dat er introductie heeft plaatsgevonden, van andere soorten is dat minder duidelijk en een deel heeft hun introductie volledig te danken aan ontsnapte exx, die overleefden en zich wisten voort te planten. De hier behandelde soorten hebben zelfstandige populaties gevormd. Sommige zijn wijdverbreid, andere hebben alleen een lokale populatie in Europa. Daarnaast hebben er ook introducties plaatsgevonden van soorten die ooit wel inheems waren in Europa (Heremietibis), waardoor in die gevallen beter van herintroducties gesproken kan worden. Andere vormen van herintroductie zijn het bijplaatsen van nieuwe exx. in populaties die dreigen uit te sterven (o.a. Korhoen in Nederland) of het herintroduceren op een van oudsher bekende plaats van een soort die daar uitgestorven is, maar elders nog wel in Europa voorkomt (Lammegier in de Alpen).

Zwarte Zwaan *Cygnus atratus*

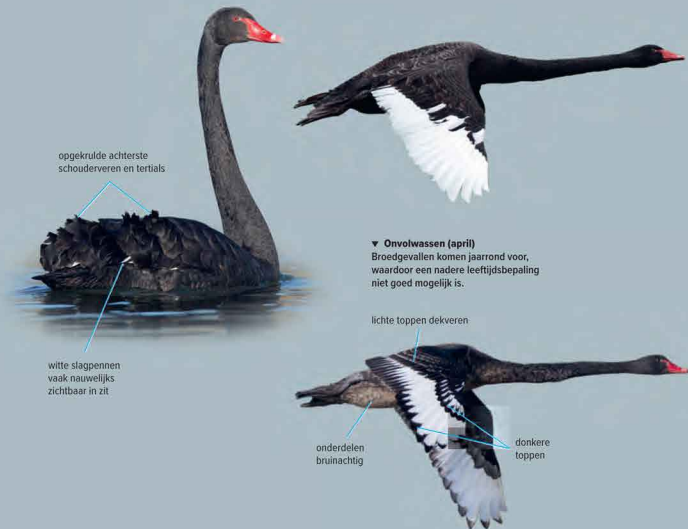
L. 130cm 51" | oorsprong Australië; verwilderde exx broeden in diverse W en C Europese landen

▼ Adult ♂ (februari)

Onmiskenbaar. De geslachten zijn vrijwel gelijk, maar bij directe vergelijking is of lijkt de hals van een ♂ langer.

▼ Adultype (november)

Variabele donkere toppen aan de slagpennen kunnen ook bij oudere exx. nog aanwezig zijn.

Grote Alexanderparkiet *Psittacula eupatria*

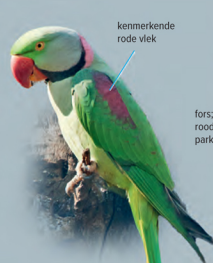
L 56cm 22,5" | oorsprong Z Azië; (zelfstandige) populatie in België, Nederland en Duitsland

▼ Adult ♂ (november)

Aanzienlijk groter dan Halsbandparkiet.
♂♂ hebben een zwarte keel en halsband.

▼ Adult ♀ (november)

♀♀ hebben geen zwart op
de keel en in de nek.

fors; ook ondersnavel
rood (vgl Halsband-
parkiet)

► Adult ♂ (november)

In sommige Europese steden komt ook
deze, nog aanzienlijk grotere groene
parkiet voor. Rond de foto de belang-
rijkste verschillen met Halsbandparkiet.

Japane Nachtegaal *Leiothrix lutea*

L 14,5cm 5,3" | oorsprong Z Azië; (zelfstandige) populaties in Frankrijk, Italië, Spanje en Portugal

▼ Adulttype (november)

Onmiskenbaar.

